

**การคลี่คลายประวัติศาสตร์บาดแผลและความเป็นชายขอบ
ของชุมชนคาทอลิกอีสาน : กรณีศึกษาหมู่บ้านสองคอน
จังหวัดมุกดาหาร**

**Unravelling the Marginalized and Wounded History of Catholic
Communities in Isan: Case Study of Ban Songkhon Village in
Mukdahan Province**

ชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์

สาขาวิชาไทศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Email: wattkla2@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มคนคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน และศึกษาวิธีการก้าวผ่านความเป็นชายขอบของกลุ่มคนคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในชุมชนอีสาน โดยใช้กระบวนการศึกษาแบบบูรณาการจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง และนำผลมาวิเคราะห์และอธิบายตามแนวคิดทางสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่ามูลเหตุและกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของคนคริสต์บ้านสองคอนเกิดจากปัจจัยของการถูกขับออกจากชุมชนเดิม เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าเป็นโป๊ป การหลบหนีการเกณฑ์แรงงานและทาส และเป็นผู้หลบหนีคดีความของรัฐ กลุ่มคนเหล่านี้ได้หลอมรวมกันเป็นชุมชนโดยมีวัดคาทอลิกเป็นศูนย์กลางจนเป็นที่รับรู้ในอัตลักษณ์ในชื่อที่ถูกเรียกว่า คนคริสต์บ้านสองคอน การเป็นชายขอบในระยะที่สอง คือ ยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่มีการใช้นโยบายผสมกลมกลืนและการส่งเสริมความเป็นชาติไทย โดยกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ จึงมีประเด็นความต่างทางศาสนา รัฐไทยกล่าวหาชุมชนชาวคริสต์บ้านสองคอนฝักใฝ่กับฝรั่งเศสช่วงเข้ามาล่าอาณานิคมชุมชนชาวคริสต์บ้านสองคอนถูกรังเกียจ จนกลายเป็นคนชายขอบของประเทศไทย จากนโยบายการผสมกลมกลืนของรัฐไทย มีการส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาเกลี้ยกล่อมให้ชาวบ้านเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธแต่ไม่สำเร็จ และส่งผลกระทบต่อคนที่ขัดขืนนโยบายโดยการฆ่าครูสอนศาสนา การสังหารหมู่เด็กและผู้หญิง นับเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลของคนคริสต์บ้านสองคอน ส่วนการคลี่คลายประวัติศาสตร์และกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อก้าวผ่านความเป็นชายขอบ พบว่ามี 2 รูปแบบ คือ 1) ปฏิบัติการผ่านเรื่องเล่า เพื่อคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งที่

เป็นประวัติศาสตร์บาดแผล และปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้นมาทดแทนปฏิบัติการแบบเดิม ที่อาจจะทำให้เกิดปัญหาด้านความรู้สึก ความเข้าใจในทางลบ จึงเกิดการสร้างนิยามใหม่เพื่อทำให้คนนอกเข้าถึง เห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในพิธีกรรม เพื่อย้ำความศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญของกลุ่มคนและศาสนา 2) การก้าวผ่านความเป็นชายขอบโดยใช้วิธีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประยุกต์พิธีกรรมและความเชื่อ ให้สอดคล้องกับชุมชนรอบข้างที่เป็นคนชาติพันธุ์ลาว มีรากเหง้าวัฒนธรรมล้านช้าง รวมทั้งปรับให้เข้ากับบริบทของความเป็นไทย ที่มีความเชื่อหลากหลาย เพื่อให้คนทุกศาสนาสามารถเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมที่จัดขึ้น

คำสำคัญ: การคลี่คลาย ประวัติศาสตร์บาดแผล ชายขอบ ชุมชนคาทอลิกอีสาน

Abstract

This case study of Ban Songkhon in Mukdahan aimed to investigate the pattern of Catholic Christian community identities in Isan, the pattern of conflict disentanglement between the Thai government and Catholic Christian strategies to escape the marginalization of the Catholic Christian community in Isan, and to identify the strategies of Ban Songkhon Catholics in regard to this marginalization. Data were collected by a combination of multi-disciplinary methods, including observations, interviews, and analytical and synthesized data. By the application of sociological and anthropological concepts and frameworks, it was found that for the first period, various factors and processes were used to marginalize the Catholic Christian community identities of Ban Songkhon, such as exclusion based on accusations of being a kind of ghost and avoiding military training, labor, and/or slavery, and having a criminal record. The unwanted individuals connected with each other by participation in Catholic Christian religious practices, and the Catholic Church became the center of the community. The second period of being a marginalized community was during the time of Prime Minister Phibunsongkhram, characterized by Thainationalistic and assimilation policies. Local police unsuccessfully attempted to convert the Catholic community, and many missionaries and children were killed due to opposition to these national policies. The community attempted to unravel its history and social scope of marginalization by the use of two strategies. The first was a construction of an identity through story-telling and redefining some vocabulary

involving rituals and ceremonies, to avoid any misunderstandings or misconceptions, to recruit people and emphasize the importance of religion. The second was the application of rituals and beliefs of neighboring cultures, such as Lao and the Lanxang kingdom, adaptation to the Thai context, and the acceptance of other beliefs and traditions within the community.

Keywords: Unraveling; Wounded History; Marginalization; Isan Catholic Community

บทนำ

สังคมมนุษย์มีลักษณะพิเศษเหนือกว่าสังคมของสัตว์อื่น ๆ เพราะมีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กันทางสังคม คนกำเนิดจากหลายเผ่าพันธุ์ มีความแตกต่างทางพันธุกรรม อาศัยอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมต่างกัน ต่างได้รับการหล่อหลอม การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และกระบวนการการปลูกฝัง (Internalization) ทำให้ผู้คนต่างก็มีบุคลิกและวิถีการดำเนินชีวิตที่หลากหลายในชีวิตประจำวัน เมื่อเขามีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นมากขึ้น ก็ยังพบความแตกต่างระหว่างตนกับคนอื่นมากขึ้นตามไปด้วย แนวคิดจากนักจิตวิทยาสังคม Erikson (1968) มองว่าแต่เดิมนั้นคนเป็นสัตว์ประเภทเดียวกัน แต่ได้แบ่งแยกตัวเองออกเป็นชาติ เป็นเผ่า วรรณะ ชนชั้น ศาสนา และอุดมการณ์ที่ต่างกัน

การมองคนอื่นว่าไม่เหมือนเรา หรือการที่บุคคลนั้นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคม แล้วถูกสังคมกำหนดว่าเป็นตัวปัญหาทำให้เกิดภาวะชายขอบในสังคม เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าความต่างในการนับถือศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อเป็นปัจจัยหนึ่งนำไปสู่ความเป็นชายขอบ บางกรณีกลับกลายเป็นความต่างที่นำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงจากบทความ Culture, Identity and Conflict in Asia and Southeast Asia (Croissant and Trinn, 2009) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสาเหตุและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบว่า ส่วนใหญ่เป็นปัญหาทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยภาษา ศาสนาและประวัติศาสตร์ของชาติที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย จึงเกิดภาวะชายขอบและความขัดแย้งขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นปัญหาที่คนทั่วไปรับรู้และมีการนำเสนอทางสื่อต่าง ๆ หลากรูปแบบ

บทความนี้นำเสนอกรณีความเป็นชายขอบที่เกิดจากความต่างทางศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทยที่บ้านสองคอน ตำบลป่งขาม อำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร เป็นชุมชนขนาดใหญ่ของคนชาติพันธุ์ลาว ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มีศาสนสถานขนาดใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จากการศึกษาเบื้องต้นได้ข้อมูล

ว่า ชาวบ้านสองคอนแต่เดิมอพยพมาจากถิ่นอื่น เป็นผู้ยากไร้ เป็นทาส ถูกกล่าวหาจากชุมชนเดิมว่าเป็นปอบ บางคนทำความผิดและหลบหนีคดี ซึ่งนับเป็นภาวะชายขอบ จึงอพยพจากถิ่นเดิม เมื่อมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่บ้านสองคอน มีคนเจ็บป่วยเป็นไข้ป่ารุนแรง ชาวบ้านเชื่อว่าผีกระทำ เมื่อมีบาทหลวงชาวสเปนที่ชื่อซาเวียร์ (Francis Xavier Marei Guego) เข้ามารักษาโรคจนหาย ชาวบ้านศรัทธาจึงหันมานับถือศาสนาคริสต์ อยู่ท่ามกลางหมู่บ้านชาวพุทธ ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเริ่มมีการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมเพื่อต่อต้านอาณานิคม และกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ชาวบ้านสองคอนถูกกล่าวหาจากภาครัฐของไทยว่าฝักใฝ่กับฝรั่งเศส เพราะนับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งต่างจากคนไทยส่วนใหญ่จึงเข้าสู่ภาวะการเป็นชายขอบอีกครั้ง พวกเขาถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐไทยข่มขู่ให้เปลี่ยนศาสนาจากคริสต์มาเป็นพุทธ เพื่อให้เหมือนคนไทยส่วนใหญ่ เหตุการณ์รุนแรงถึงขั้นมีการสังหารหมู่โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจของไทยเมื่อ พ.ศ.2483 ผู้ตายมีทั้งเด็กและผู้หญิง จำนวน 7 คน (จิ่ว่องไว, สัมภาษณ์.) เป็นความขัดแย้งบาดหมางของคนชายขอบกับภาครัฐ นับเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลที่พวกเขาจำฝังใจ อย่างไรก็ตามแม้จะมีความขัดแย้งรุนแรงกับภาครัฐในอดีตแต่ชาวบ้านสองคอนยังคงนับถือศาสนาคริสต์มาจนถึงปัจจุบัน ศาสนสถานที่บ้านสองคอนกลายเป็นศูนย์รวมของคริสตชนทั่วโลก เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแสวงบุญของคนหลากหลายศาสนาและมีวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยได้พบเห็นปฏิบัติการต่าง ๆ ของชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ มีหลากหลายรูปแบบน่าจะมีส่วนในการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งที่เป็นประวัติศาสตร์บาดแผล จึงนำไปสู่การศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มคนคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน
2. เพื่อศึกษาวิธีการก้าวผ่านความเป็นชายขอบ ของกลุ่มคนคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน

วิธีการศึกษา

พื้นที่และชุมชนที่ศึกษาคือชุมชนชาวคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน ตำบลป่งขาม อำเภอยะนิงใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร มีวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สังเกต และสัมภาษณ์บุคคล ประชากรคือชาวบ้านสองคอน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง นำเสนอผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของปรากฏการณ์กับแนวคิดคนชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคม

ผลการศึกษา

จากผลการศึกษา สามารถแบ่งเนื้อหาเป็น 4ประเด็น ดังนี้ 1) ความเป็นมา มูลเหตุและกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของคนคริสต์บ้านสองคอน ในระยะที่หนึ่ง 2) ความต่างทางศาสนา กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของคนคริสต์บ้านสองคอน ในระยะที่สอง 3) ปฏิบัติการผ่านเรื่องเล่า เพื่อคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งที่เป็นประวัติศาสตร์บาดแผล และ 4) วิธีการก้าวผ่านความเป็นชายขอบ ของกลุ่มคนคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกบ้านสองคอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความเป็นมา มูลเหตุและกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของคนคริสต์บ้านสองคอนในระยะที่ 1 (พ.ศ.2425 - 2481)

บ้านสองคอน เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ.2425 โดยกลุ่มคนที่อพยพเพื่อหาที่ทำกินแห่งใหม่ แต่พวกเขาเข้ามาอยู่ได้ไม่นาน ก็มีคนป่วยและตายเชื่อกันว่าเกิดจากผีป่าและอำนาจลึกลับต่อมามีนายฮ้อย (พ่อค้าแร่) แนะนำว่าคุณพ่อ (บาทหลวง) ฝรั่งเศสมีความสามารถปราบผีได้ พวกเขาจึงไปเชิญมาปราบผีเมื่อคุณพ่อ (บาทหลวง) เข้ามาก็ได้รักษาโรคและสอนให้เลิกเชื่อเรื่องผี เมื่อชาวบ้านหายเจ็บป่วยจึงเกิดความศรัทธาเลื่อมใสเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แม้ว่าการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มนี้เข้ามาเพื่อหาที่ทำกินซึ่งเป็นไปโดยสมัครใจ ไม่ได้เกิดจากภาวะจำยอมแต่เมื่อมีเหตุการณ์คนป่วยและตายที่ชาวบ้านเชื่อว่าผีกระทำ จึงได้ไปเชิญคุณพ่อ (บาทหลวง) มาปราบผีพวกเขาเปลี่ยนความเชื่อมานับถือศาสนาคริสต์จึงได้กลายมาเป็นคนชายขอบจากการนับถือศาสนาในระยะต่อมา เมื่อมีข่าวลือว่าบ้านสองคอนมีคุณพ่อ(บาทหลวง) ที่ใจดี ก็มีคนบางกลุ่มอพยพเข้ามา เนื่องจากมีปัญหาจากบ้านเดิม เผลอญกับภาวะชายขอบที่แตกต่างจากคนทั่วไป ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ คำว่า “ปอบ” คือการลงโทษทางสังคมของคนอีสาน คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบคือคนที่ไม่คบหาสมาคมกับเพื่อน ก็จะถูกไล่ออกจากหมู่บ้านว่าเป็นปอบและในที่สุดก็จะอยู่ในหมู่บ้านนั้นไม่ได้ ต้องย้ายหนีออกไป เหล่านี้คือการต่อสู้ทั้งสัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2551) ปอบจึงไม่ใช่ภูตหรือวิญญาณแต่คนทั่วไปรู้สึกกลัวและรังเกียจ จึงนิยมเรียกกันว่าผีปอบและย้ายจากหมู่บ้านเดิมมาพึ่งคุณพ่อ (บาทหลวง) ที่บ้านสองคอน

2. กลุ่มคนฆ่า คนญไทคนลาว จากบ้านวังอ่างคำ ผังซ้ายแม่น้ำโขง หลบหนีการถูกเกณฑ์ไปเป็นทาส จากการสืบหาข้อมูลพบว่ายังมีคนกลุ่มนี้ที่ยังมีชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน เช่น แม่เฒ่าขันทอง (สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นคนญไท ในช่วงที่ฝั่งลาวเกิดศึกสงคราม แบ่งฝ่ายขวา ฝ่ายซ้าย แต่ละฝ่ายต่างต้องการกำลังพล จึงมีการกวาดต้อนผู้คนไปเป็นแรงงาน เป็นทหาร ทำให้ผู้คนกลัวตาย จึงอพยพหนีข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ฝั่งไทย คนกลุ่มนี้เมื่อเข้ามาอยู่พื้นที่

บ้านสองคอนในช่วงแรกๆ มาขออาศัยอยู่กับเจ้าของถิ่นเดิม ช่วยทำไร่ไถนา เจ้าของนาให้ที่อยู่กิน โดยไม่ได้รับค่าจ้าง ต่อมาบางคนก็แต่งงานมีลูกหลาน ออกเรือน กลายเป็นชาวบ้านสองคอนโดยปริยาย คนกลุ่มนี้ไม่มีสัญชาติไทยและไม่มีชื่อในระบบทะเบียนราษฎรของไทย แต่พวกเขาสามารถดำเนินชีวิต ทำมาหากินตามปกติได้ ความเป็นชายขอบของคนหรือกลุ่มคนเหล่านี้เกิดจากสาเหตุหรือปัจจัยทางการเมือง จึงเข้ามามีลักษณะต่างกัน การเป็นผู้อพยพย่อมไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับเจ้าของถิ่น เจ้าของประเทศ

3. กลุ่มทาส ที่คุณพ่อ (บาทหลวง) ไม่ได้ตัวมา รวมทั้งคนที่มีความผิด หนีการจับกุมจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง จากเมืองมุกดาหาร ซึ่งพ่อเผ่าจี ว่องไว (สัมภาษณ์) เล่าไว้สอดคล้องกันกับพ่อเผ่าสีลา ว่องไว (สัมภาษณ์) ความว่า ย่าของพ่อเผ่าสีลาเป็นคนบ้านนาโพธิ์ เมืองมุกดาหาร (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร) ย่าได้ถูกคนกุลาซื้อตัวมาขายต่อให้เป็นทาสของเศรษฐีในเมืองมุกดาหาร ต่อมาคุณพ่อ (บาทหลวง) ซาเวียร์ ไปซื้อ (ไถ่) ตัวมาพร้อมเพื่อนอีกหลายคน ดังนั้นเมื่อก่อตั้งวัดในระยะแรกจึงตั้งชื่อว่าวัดพระแม่ไถ่ทาส นอกจากนี้ยังมีคนที่หนีการจับกุมจากการทำผิด มาขออาศัยอยู่ในวัดด้วย เมื่อมาอยู่บ้านสองคอน ก็เข้ารับ นับถือศาสนาคริสต์ เรื่องเล่าเกี่ยวกับการซื้อขายทาสสอดคล้องกับบันทึกของเอเดียน แอมอนิเยร์ (Aymonier, 2000) ซึ่งมีความเชี่ยวชาญและความสนใจด้านศิลปวัฒนธรรมโบราณสถานในกัมพูชา ลาวและไทย ในราวปี พ.ศ. 2462 – 2467 เขาและคณะได้เดินทางเข้ามายังประเทศกัมพูชา ลาว และภาคอีสานของประเทศไทย แอมอนิเยร์ ได้กล่าวถึงบ้านมุกหรือบางมุก ซึ่งน่าจะหมายถึงมุกดาหาร ว่าที่นั่นเป็นตลาดค้าทาส ค้าโค และกระบือ โดยมีคนกุลา คนพม่า เป็นผู้มาซื้อทั้ง โค กระบือ และทาสไปขายต่อ พ่อเผ่าจีและพ่อเผ่าสีลาไม่สามารถบอกจำนวนคนกลุ่มนี้ได้ แต่บอกเพียงว่ามีจำนวนมากและเป็นคนกลุ่มใหญ่ของบ้านสองคอน

เมื่อคนที่เผชิญปัญหาหรือตกอยู่ในภาวะคนชายขอบจากชุมชนเดิมอพยพมาอยู่รวมกัน เกิดการหลอมรวมโดยมีวัดคาทอลิกเป็นศูนย์กลาง พวกเขาจึงกลายเป็นคนคริสต์ บ้านสองคอน การนับถือศาสนาจากการหาสิ่งยึดเหนี่ยวหรือที่พึ่งทางจิต เพราะมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม ท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีความแปรปรวน มนุษย์จึงต้องเผชิญกับปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ทั้งปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดความสุข ความพอใจ และความทุกข์ ความไม่พอใจ ทำให้เกิดความเชื่อ ขอบปฏิบัติ ข้อห้าม ที่คิดว่าจะสามารถช่วยให้เกิดความสุข ความพอใจขึ้นมาสำหรับตนและเพื่อนร่วมสังคม

พวกเขากลายเป็นคนคริสต์ที่ดูเหมือนจะมีศักดิ์ศรีในแผ่นดินที่เรียกว่า “สยาม” สืบเนื่องจากหนังสือสัญญาที่ไทยทำไว้กับฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2436 (ค.ศ. 1893) ซึ่งกำหนดให้สยาม (ไทย) สละข้ออ้างกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนฝั่งซ้าย รวมทั้งเกาะทุกเกาะในแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสการแบ่งเส้นเขตแดนไทย-ลาว โดยใช้แม่น้ำโขงมีความชัดเจน

บ้านสองคอน จึงอยู่ในเขตแดนของสยาม พวกเขามีความสัมพันธ์ที่ดีกับภาครัฐไทยมาระยะหนึ่ง มีกระบวนการจากภาครัฐที่ทำให้พวกเขาเป็น “คนไทย” คือ แต่เดิมพวกเขาไม่มีนามสกุล เมื่อมีการตั้งนามสกุล นายอำเภอมุกดาหาร ก็ตั้งนามสกุลให้พวกเขาเหมือนกันทั้งหมู่บ้านคือ “ว่องไว” เพราะมีที่มาจากบุคลิกลักษณะที่เป็นคนพูดง่ายใช้คล่อง มีจิตอาสา เก่งและเชี่ยวชาญในการพายเรือ ต่อแพทวนสายน้ำโขง พวกเขาได้รับความไว้วางใจให้รับใช้ภาครัฐ ทำให้พวกเขารับส่งคนและเมล (เอกสารจากภาครัฐไทย) ซึ่งคนบ้านอื่นไม่สามารถทำได้ เพราะสายน้ำโขงเป็นมหานทีแห่งเอเชียบูรพา มีอันตรายจากเกาะแก่งหินขวางทางเรือ น้ำไหลเชี่ยวกรากและมีวังน้ำวน

ความต่างทางศาสนา กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของคนคริสต์บ้านสองคอน ในระยะที่ 2 (พ.ศ.2483-2485)

การมีนามสกุลที่คนของภาครัฐตั้งให้นับเป็นความสัมพันธ์ที่ดีกับภาครัฐน่าจะนำไปสู่การคลี่คลายความเป็นชายขอบของรัฐไทย แต่กลับไม่ราบรื่นในระยะต่อมา ด้วยเหตุที่สยามหรือรัฐไทยมีวาทกรรมว่าด้วยศาสนาประจำชาติ ความพยายามที่จะสร้างชาติ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม สถาปนาอุดมการณ์ “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” นโยบายที่โดดเด่นอีกหนึ่งเรื่องคือการทยอยออกประกาศ “รัฐนิยม” 12 ฉบับ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544) มีเหตุการณ์สำคัญที่หมู่บ้านสองคอน คือรัฐไทยส่งตำรวจเข้ามาพยายามทำการหลายอย่าง เพื่อจะทำให้คนคริสต์บ้านสองคอนเปลี่ยนมานับถือและเลื่อมใสในศาสนาพุทธ ทำให้เห็นความสอดคล้องกับแนวคิดของผู้นำในยุคนั้นคือการทำให้คนไทยเชื่อผู้นำ และสอดคล้องกับตอนหนึ่งในประกาศรัฐนิยม ความว่า

“...ชนชาติไทยต้องไม่ทำตนเป็นตัวแทนหรือเป็นปากเสียงของต่างชาติ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติไทย ต้องไม่ออกเสียงหรือแสดงตนเข้าข้างต่างชาติในกรณีที่เป็นปัญหาระหว่างชาติ การกระทำเช่นนั้นเป็นการทรยศต่อชาติ...” (กรมโฆษณาการ, 2484)

เนื่องจากศาสนาคริสต์ได้เข้ามาในยุคจักรวรรดินิยมของชาติมหาอำนาจที่ล่าเมืองขึ้น แผ่ขยายดินแดนและแสวงหาทรัพยากรให้กับประเทศของตน คนที่นับถือศาสนาคริสต์ถูกกล่าวหาว่านับถือศาสนาที่เป็นภาพแทนชาวฝรั่งเศส จึงถูกมองจากภาครัฐไทยว่าไม่สมควร ถูกนับเป็นคนไทย ขณะนั้นกัมพูชา เวียดนามและลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสแล้ว ฝรั่งเศสได้จัดตั้งสมาคมเพื่อเผยแพร่ศาสนาในต่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการล่าเมืองขึ้น ปัจจุบันนี้ส่งผลให้รัฐบาลไทยมีความหวาดระแวงจึงมีมาตรการในการต่อต้าน วันที่ 28 พฤศจิกายน 1940 (พ.ศ.2483) รัฐบาลจึงได้ประกาศขับไล่ นักบวชในคริสต์ศาสนาออกนอกประเทศ (อัครสังฆมณฑลกรุงเทพ, (ม.ป.ป.)

นอกจากคุณพ่อเปาโล บาทหลวงชาวฝรั่งเศสยังมีครูฟิลลิป สีฟอง อ่อนพิทักษ์ เป็นครูสอนศาสนา ที่ชาวบ้านรัก ศรัทธาเชื่อฟัง และเป็นที่พักของชาวบ้าน ครูสีฟองจึงถูกตำรวจไทยลวงไปฆ่า (สีลา ว่องไว, สัมภาษณ์) ครูสีฟองเป็นคนชาติพันธุ์ลาว ที่เรียนศาสนาคริสต์จนมีความเข้าใจต่อแท่ง เรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกับสังคมและการเมือง คือ ผู้นำทางศาสนาที่เป็นคนพื้นเมืองมีบทบาทและความสำคัญต่อคนในชุมชนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทยแต่นับถือศาสนาอื่นที่ไม่มีศาสนาประจำชาติ หรือมีความต่างจากสังคมกระแสหลัก คนในชุมชนเหล่านี้จะเคารพเชื่อฟังผู้นำทางศาสนาที่เป็นคนพื้นเมืองมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ ความเชื่อและแนวคิดที่ถือได้ว่าเขาเป็นพวกเดียวกัน ภาวะความเป็นผู้นำของครูสีฟอง อาจจะทำให้คนคริสต์บ้านสองคอนเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยต่อไป จึงเป็นเหตุผลที่ตำรวจ ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลต้องใช้วิธีการกำจัดโดยฆ่าครูสีฟอง จากเหตุการณ์นี้ทำให้คนคริสต์บ้านสองคอนตอบโต้การกระทำของตำรวจโดยผู้หญิงแต่งกายแบบคริสต์ คือ มีผ้าคลุมศีรษะ สวมกระโปรง เพื่อให้ต่างจากชาวพุทธอีสานที่นุ่งผ้าถุง และยืนยันหนักแน่นว่าจะไม่เปลี่ยนศาสนา ในทศวรรษของอานันท์ กาญจนพันธ์ (2547) เห็นว่าการพิจารณาความเป็นชายขอบนอกจากจะพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกกำหนดสถานการณ์ให้ตัวเอง ไม่เป็นผู้ถูกกระทำในสถานการณ์นั้น ยังต้องพิจารณารูปแบบ วิธีการในการตอบโต้ในบางเงื่อนไข และบางสถานการณ์ การตอบโต้ในลักษณะนี้ทำให้ตำรวจไทยสังหารหมู่ทั้งเด็กและผู้หญิง จำนวน 7 คน เมื่อ พ.ศ. 2483 (จี ว่องไว, สัมภาษณ์) เหตุการณ์นี้คือการเบียดขับให้คนคริสต์บ้านสองคอนกลายเป็นคนชายขอบอีกครั้งหนึ่งโดยเรื่องสังหารหมู่นับเป็นประวัติศาสตร์บาดแผล ตอกย้ำความเป็นคนชายขอบของคนคริสต์บ้านสองคอน

ปฏิบัติการผ่านเรื่องเล่า เพื่อคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งที่เป็นประวัติศาสตร์บาดแผล

นอกจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับนามสกุล “ว่องไว” เรื่องการฆ่าครูสีฟอง เรื่องการสังหารหมู่ ยังมีเรื่องเล่าอื่น ๆ ที่ผู้อาวุโสนำมาเล่าหลังเกิดเหตุการณ์สังหารหมู่ ดังต่อไปนี้

1. เรื่อง ตำรวจลือกับสาวหลอย ตำรวจลือ เป็นหัวหน้าคณะตำรวจ ที่เป็นตัวแทนของรัฐไทยส่วนสาวหลอย เป็นคนคริสต์บ้านสองคอน ที่ตำรวจลือรู้สึกชอบพอ ต้องการได้มาเป็นภรรยา แต่สาวหลอย ไม่ชอบตำรวจลือจึงเสนอข้อแลกเปลี่ยนว่า ถ้าได้สาวหลอยมาเป็นภรรยาจะยอมให้ชาวบ้านนับถือศาสนาคริสต์ต่อไป ชาวบ้านยังไม่เชื่อ ตำรวจลือจึงขู่ว่าจะฆ่าพ่อ แม่และสาวหลอยรวมทั้งผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านกลัวโดนฆ่าเหมือนครูสีฟอง จึงยอมยกสาวหลอยให้ไปเป็นภรรยาของตำรวจลือ โดยไม่สมัครใจ แต่การเสียสละของสาวหลอย ยังไม่สามารถทำให้ตำรวจเลิกข่มขู่ชาวบ้านแต่อย่างใด

2. ขูดความทรงจำเรื่อง หลังตำนานสังหารหมู่ หลังจากที่มีการสังหารหมู่ มีเรื่อง

เล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของผู้ตาย ความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้น เป็นเรื่องเล่าย่อย ๆ ที่สนับสนุนว่าศาสนาคริสต์มีความศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่

2.1 เรื่อง คาถาพรหมสีหน้า ตอนที่ครูสีฟองถูกลงไปฆ่า ไม่มีผู้รู้เห็น เหตุการณ์จริง เพราะมีเพียงครูสีฟองและตำรวจ ชื่อลีโอ ที่ไปด้วยกัน พ่อเผ่าจิ ว่องไว (สัมภาษณ์) ผู้ที่เกิดทันยุคนั้นเล่าว่า ตำรวจลือมาคุยอ้อวอดและเยาะเย้ยว่าก่อนที่จะเขาจะยิงครูสีฟอง ครูได้ร้องขอชีวิตและทำสัญลักษณ์มหากาฬบนหน้า เพื่อให้พระเจ้าคุ้มครอง (ตำรวจลือเรียกคาถาพรหมสีหน้า) แต่คาถาก็ไม่สามารถคุ้มครองชีวิตได้

2.2 เรื่อง ปีนต้นไม้ จากเหตุการณ์สังหารหมู่ ไม่ได้เป็นแค่เรื่องสะเทือนขวัญเพียงอย่างเดียว แต่มีเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ที่เล่าต่อ ๆ กันมาว่ากระสุนปืนต้นไม้และยิงพลาด ทั้งที่ตำรวจเตรียมปืนและบรรจุกระสุนมาเป็นอย่างดี แต่เมื่อยิงแม่ (ซิสเตอร์) อักเนส พิลลา ทิพย์ สุข ถึงสามนัด นัดแรกกระสุนด้าน นัดที่สอง กระสุนปืนไม่โดนจุดสำคัญจึงไม่ตาย และชาวบ้านก็เล่าว่าก่อนตายแม่อักเนส ได้กล่าวคำทำนายว่าศาสนาคริสต์ จะรุ่งเรืองอย่างมากที่บ้านสองคอน ตำรวจจึงยิงนัดที่สามโดนจุดสำคัญ แม่อักเนสจึงขาดใจตาย ส่วนเด็กหญิงสอน ที่ขออาสาพลีชีพ ตำรวจยิงพลาด รอดตาย จึงมีเรื่องเล่าว่าเป็นปาฏิหาริย์หรือพระเจ้ายังไม่รับเอาชีวิต

2.3 เรื่อง ตำรวจเหิน เมื่อตำรวจลือยิงคนตายแล้ว เขาและคณะก็ออกจากหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ได้ส่งตำรวจอีกคณะหนึ่งมาที่บ้านสองคอน นำโดยตำรวจชื่อเหิน ตอนแรกตำรวจเหินเข้ามามีท่าทีเป็นมิตร แต่ต่อมากลับไม่เป็นเช่นนั้น เพราะตำรวจเหินได้ทำลายรูปเคารพ ปูชนียวัตถุต่าง ๆ ที่คนคริสต์บ้านสองคอนนับถือ บางอย่างถูกนำไปทิ้งลงแม่น้ำโขง ทำให้ชาวบ้านรู้สึกหดหู่ สิ้นหวัง หมดที่พึ่งทางจิตใจ

2.4 เรื่อง ผีค้นคนญาคู จากการข่มขู่และโหมน้ำให้ชาวบ้านเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธทำให้เกิดกิจกรรมทางศาสนาพุทธ เช่น การนำชาวบ้านไปโกนศีรษะบวชในพุทธศาสนา การพาชาวบ้านไปสักการะพระธาตุพนม การนิมนต์พระมาประพรมน้ำมนต์ บัดรังควาน ทำบุญตักบาตร เทศนาสั่งสอนโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา พระภิกษุที่มาเทศนาชื่อว่า "ญาคูเกี้ยง" (พระภิกษุเกี้ยง) แต่ญาคูเกิดความหวาดระแวงว่าคนคริสต์บ้านสองคอนจะผสมยาพิษมาในอาหาร ขณะที่เทศนาสั่งสอน เกิดอาการไอและอาเจียนออกมาเป็นเลือด ไม่สามารถเทศนาต่อไปได้ ชาวบ้านเล่าลือว่า ผีผู้ลี้ชีพหรือผู้ถูกสังหารหมู่มาบีบคอ จนเลือดออก ต้องเดินทางกลับวัดในที่สุด

2.5 เรื่อง บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ บ้านสองคอนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง แต่โดยสภาพดินและภูมิอากาศของพื้นที่ก็ต่างจากหมู่บ้านในภูมิภาคอีสานของไทย หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวผ่านไปก็มีสภาพแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ บริเวณทุ่งนาที่อยู่ติดวัดทางตะวันตกเฉียงเหนือ มีบ่อน้ำตื้นที่ชาวบ้านขุดด้วยแรงคน ต่อมาสภาพของบ่อน้ำเริ่มตื้น เพราะมีดิน

จากปากบ่อไหลลง มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ่อน้ำดินแห่งนี้ว่า นายจันทร์ ว่องไว ซึ่งเป็นผู้เคร่งศาสนาคริสต์ เขาต่อต้านการทำของดำรงไทย ในที่ช่วงเกิดเหตุการณ์เบียดเบียนศาสนา เขาจึงนำคัมภีร์และปูชนียวัตถุในศาสนาคริสต์ไปฝังดินไว้ และแกล้งทำเป็นคนเสียสติ จึงถูกบังคับให้บวชในพุทธศาสนา ได้ไปจำพรรษาที่หมู่บ้านใกล้เคียง ไม่นานนัก ก็ลาสิกขาออกมาอยู่ที่บ้านสองคอน นายจันทร์ ผินว่าผู้ตายมาบอกให้ไปรองเอาน้ำดื่มที่บ่อน้ำดิน และกระจายข่าวให้ชาวบ้านหาภานะไปรองน้ำ ดื่นเข้าเขาก็รีบไปดู ปรากฏว่าเป็นจริงดังฝัน คนทั้งหมู่บ้านจึงรีบมารองน้ำไว้ดื่ม พวกเขาจึงเชื่อว่าบ่อน้ำแห่งนี้เป็นบ่อศักดิ์สิทธิ์ที่พระเจ้าได้ประทานมาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และร่วมกันตั้งชื่อว่า “บ่อน้ำมาร์ตี้ร” หรือน้ำ “มาละดี” ตามสำเนียงลาวล้านช้าง เพื่ออ้างอิงถึงผู้ตายจากการสังหารหมู่ การมีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ทำให้พวกเขาได้ปฏิบัติกรณำนามบรรจขวดให้คนทั่วไปบูชา (จำหน่าย) นำไปดื่มกินหรือรักษาโรคแล้วแต่จิตจะอธิษฐาน

2.6 เรื่อง กรรมสนอง ดายเหมือนสุนัข ตำรวจคณะแรกที่เข้ามาข่มขู่ชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสังหารหมู่ ต่อมาภายหลังพวกเขาต่างผินร้ายได้รับผลกรรมและตายด้วยความทรมาน ชะตากรรมและความตายของตำรวจเหล่านั้น เหมือนกับจะสะท้อนหรือผูกโยงให้เห็นความเชื่อเรื่อง“กฎแห่งกรรม” ดังนี้ ตำรวจลือ หัวหนาคณะได้ไปอยู่กับภรรยาคนใหม่ที่อำเภอนาแก หลายปีต่อมา ก็ป่วยด้วยโรคหัวใจ ก่อนจะตายมีความเจ็บปวดทรมานมากและเขาได้เอ่ยปากขอโทษกรรมจาก ผู้ถูกสังหารหมู่ ส่วนตำรวจคนหนึ่งรับคำสั่งจากตำรวจลือได้ทำตัวเป็นอันธพาล ขำน้ำโง่ไปปล้นชาวบ้านท่าหัวช้าง ทางฝั่งซ้าย สุดท้ายก็ถูกชาวบ้านจับตัว ใช้เชือกผูกคอลากตัวไปรอมหมู่บ้านจนขาดใจตายอย่างทรมาน (ตายเหมือนสุนัข) ในที่สุด ส่วนตำรวจคนอื่น ๆ ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำก็ตายตามอายุขัย แต่ช่วงบั้นปลายของชีวิตตำรวจคนหนึ่งก็ผินเห็นคนที่ถูกสังหารจึงชักชวนเพื่อนที่ร่วมคณะ เดินทางไปขอขมากับบาทหลวงที่ท่าแร่ เพื่อขอโทษกรรม

2.7 เรื่อง บุญราศี เรื่องนี้จัดเป็นเรื่องเอกหรือเรื่องหลักที่ดำเนินสืบเนื่องมาทำให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมหลายอย่าง ซึ่งการตายของบุญราศีทั้ง 7 คน ถือว่าไม่ปกติ เพราะถูกยิงตาย ชาวบ้านทั่วไปเรียกคนตายที่ ไม่ปกติ ผิดธรรมชาติว่า “ผีตายโหง” นำสะพริงกล้ว ต่อมาได้ถูกยกระดับด้วยวาทกรรมทางศาสนาให้เป็นผู้พลีชีพและเป็น “มาละดี” (มาร์ตี้ร : Martyr) จากการถูกกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นรุนแรง ทำให้เรื่องนี้ได้ถูกนำเสนอเป็นเรื่องเล่า ส่งผ่านเรื่องราวไปสู่องค์กรทางศาสนาในระดับสากลจนกลายเป็น “บุญราศี” อันศักดิ์สิทธิ์ คนคริสต์บ้านสองคอนจึงใช้เรื่องนี้เป็นหลักในการนำเสนอภาพของศาสนาที่พวกเขานับถือ ปฏิบัติการเรื่อง “บุญราศี” จึงเป็นปฏิบัติการใช้อดีตมาสืบสภาวะปัจจุบันและมุ่งหวังให้บุญราศีได้รับการสถาปนาเป็นนักบุญ ซึ่งอยู่ในสถานะที่สูงสุดที่เป็นตัวแทนของพระผู้เป็นเจ้า

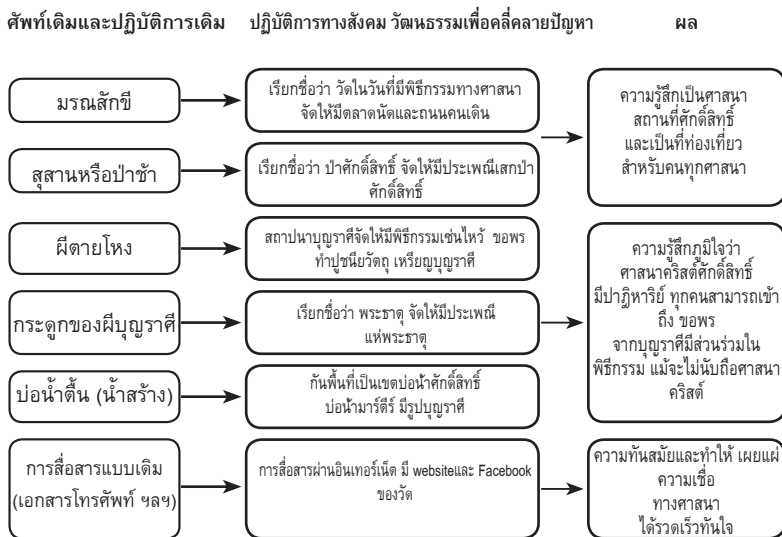
เรื่องราวหรือตำนานที่กล่าวมานี้ บางเรื่องเป็นเรื่องราวในเชิงบวกพวกเขาจะเล่าด้วยความภูมิใจแต่บางเรื่องที่เป็นบาดแผลความพ่ายแพ้ ถูกกระทำเป็นเรื่องราวในเชิงลบก็จะมีเรื่องเล่าที่แสดงออกถึงความมีชัยหรือเรื่องราวในเชิงบวกตามมาในภายหลังดังที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้เรื่องเล่าปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรมใดควรนำเสนอเป็นผลมาจากการเลือกสรรหรือการประสานทางความคิดร่วมกันระหว่างผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำทางศาสนา สถาบันและองค์กรทางศาสนาทั้งในประเทศและระดับสากลได้เลือกสรรมาเพื่อให้เรื่องเล่าและปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรมเหล่านี้มีส่วนในการก่ออัตลักษณ์ การปลูกฝังแนวคิด ความเชื่อและอุดมการณ์แก่คนคริสตบ้านสองคอน (รุ่นใหม่) ดังปรากฏเห็นความเป็นชุมชนคริสตบ้านสองคอนในปัจจุบัน ที่ผู้อาวุโสจะเล่าเรื่องเหล่านี้ให้ลูกหลานรวมทั้งคนนอกชุมชนที่มีโอกาสสนทนาด้วย ในวันอาทิตย์ที่ทุกคนมาปฏิบัติศาสนกิจและมีพิธีกรรมต่างๆ กันพอ (บาทหลวง) เล่าเรื่องเหล่านี้ให้คริสตศาสนิกชนฟังอยู่เสมอ หลังจากประกอบพิธีทางศาสนา รวมทั้งการจำลองเหตุการณ์สังหารหมู่ที่เกิดขึ้นในวันสำคัญทางศาสนาและวันสถาปนาศาสนสถาน เป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์ที่เป็นประวัติศาสตร์บาดแผล ที่เปิดให้คนทุกศาสนาเข้าร่วมกิจกรรมได้ประวัติศาสตร์ของพวกเขาจึงไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่คนส่วนใหญ่รู้จักหรือยอมรับ แต่มาจากเรื่องเล่าความทรงจำสรุปเป็นแผนภูมิที่ 1 ดังนี้

เหตุการณ์เชิงลบหรือสถานการณ์ปัญหา เรื่องเล่าและความทรงจำเพื่อคลี่คลายปัญหา ผล

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มคนคริสต นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน ผ่านเรื่องเล่าและความทรงจำ

จากแผนภูมิที่ 1 อธิบายเพิ่มเติมได้ว่าบรรดาเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นที่เป็นเหตุการณ์ที่แสดงถึงความฟ่ายแพ้ ถูกกระทำรุนแรง พวกเขาจะสร้างเรื่องเล่าที่แสดงถึงความสำคัญของพวกเขา กฎแห่งกรรม ปาฏิหาริย์หรือชัยชนะที่กลับคืนมาภายหลังเพื่อย้ำความศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญของกลุ่มคนและศาสนานอกจากนี้ยังมีปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่โดดเด่นมีการนำเสนอบ่อยครั้งเพื่อคลี่คลายปัญหาความแตกต่างกับชุมชนรอบข้างและความขัดแย้งกับภาครัฐสรุปเป็นแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มคนคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน ผ่านปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรม

จากแผนภูมิที่ 2 อธิบายเพิ่มเติมได้ว่าจากคำศัพท์เดิม ปฏิบัติการแบบเดิมที่อาจจะทำให้เกิดปัญหาด้านความรู้สึก ความเข้าใจในทางลบ พวกเขาจึงมีปฏิบัติการใหม่ เพื่อจะทำให้คนนอกเข้าถึง เห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในพิธีกรรม เพื่อย้ำความศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญของกลุ่มคนและศาสนา

วิธีการก้าวผ่านความเป็นชายขอบของกลุ่มคนคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน

ความเป็นชายขอบของคนคริสต์บ้านสองคอน ในระยะที่ส่องซึ่งมีความรุนแรง มีมูลเหตุมาจากความต่างทางศาสนา และการถูกเบียดขับ ถูกปฏิเสธจากรัฐ “ไทย” แต่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม เป็นเรื่องสำคัญ ภายใต้อำนาจเลือก (choice) ดังที่ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2552) กล่าวว่า ความหลากหลายทำให้ทางเลือกบังเกิดขึ้น ดำรงอยู่และมีอนาคตต่อไปได้ คนคริสต์บ้านสองคอนจึงหาวิธีการปฏิบัติตัวให้คนอื่นยอมรับภายใต้ความเป็น “ไทย” ในบริบทสังคมแบบลาวอีสานและภายใต้การปกครองของรัฐไทย รูปแบบการผสมผสานทางวัฒนธรรมมีดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาให้มีลักษณะเป็น “วัฒนธรรมพื้นทาง” ได้แก่ การให้ความสำคัญกับบุญราศีในฐานะปูชนียบุคคล มีงานรำลึกบุญราศีและวันคริสต์มาส ซึ่งมีทั้งการเสกปากดีลือลือ เช่น ไห้ว การบนบาน ขอพร การทำบุญทำทาน และที่สำคัญมีการปลุกเสกวัตถุมงคลที่สื่อความหมายเชิงจิตูให้บุญราศีเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับทุกคนทุกศาสนา

2. ปฏิบัติการทำบุญทำทาน การประดิษฐ์และประยุกต์ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ ให้มีความเป็นพื้นทาง เช่น การสิ้นสุดวันถือศีลอด เรียกว่า “บุญบั้งกา” หรือ “ออกพรรษาศรีสต์” มีการบริจาคเงินทำบุญ เรียกเทศกาลคริสต์มาสว่า “บุญบ้าน” หรือ “บุญคริสต์มาส” กล่าวเชิญชวนคนทั่วไปว่า “เชิญมาเอาบุญบ้าน” ซึ่งมีความหมายในทางมงคลเพื่อสนองความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี การเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดีและการอยู่ร่วมกับพระเจ้าบนสวรรค์ การจัดงานบุญมีการทำอาหารพิเศษและดื่มเฉลิมฉลองมีขบวนแห่ดาว ที่สวยงาม มีซานตาคลอส แจกขนม แห่และพ่อนรำกลองยาว แบบลาวอีสาน จัดกิจกรรมบันเทิงและบันเทิงนาการ เช่น ฟ้อนรำ จัดหามหรสพที่ชื่นชอบมาแสดง ที่สำคัญขบวนแห่ของพวกเขาตั้งต้นจากชุมชนอื่น แห่กลับมาที่ชุมชนของตน เป็นนัยว่าเชิญชวนให้ผู้คนจากชุมชนอื่น “ตามไปดู” สถานที่ พิธีกรรมและวัฒนธรรมของพวกเขา

รูปที่ 1 ขบวนแห่บุญบั้งกา มี “ต้นดอกเงิน”ตามความเชื่อที่เป็นวัฒนธรรมพื้นทาง

3. การสร้างปูชนียวัตถุหรือวัตถุมงคล สืบเนื่องจากการนิยามและการสถาปนา “บุญราศี” ตามแบบฉบับท้องถิ่นเนื่องจากคนท้องถิ่นและคนไทยทั่วไปมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนคริสต์บ้านสองคอนจึงหาวิธีการที่เหมาะสม สำหรับให้คนต่างศาสนาได้เข้าถึง “บุญราศี” ในรูปแบบวัตถุมงคล

รูปที่ 2 เหรียญรวมบุญราศีทั้ง 7 หรือบุคคลที่พลีชีพเพื่อศาสนา วัดจัดทำเพื่อจำหน่าย (ให้บูชา)

ปฏิบัติการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลจากการเลือกสรรแล้วว่า เป็นปฏิบัติการในลักษณะเปิดที่คนในและนอกชุมชน ทุกศาสนาสามารถเข้าร่วม เข้าถึง เพราะมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมพื้นทาง ได้ช่วยให้คนคริสต์บ้านสองคอนแสดงอัตลักษณ์ เพื่อให้คนอื่นรับรู้ เข้าใจ ถึงที่มาตลอดจนเกิดการยอมรับจากคนที่อยู่นอกชุมชน การเลือกสรรปฏิบัติการต่าง ๆ อันเป็นวิธีการของกลุ่มคนที่มีชีวิตเผชิญอยู่กับสภาวะชายขอบภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในภาวะที่ถูกกดดันย่อมมีความพยายามหาวิธีที่จะให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการคลี่คลายความขัดแย้งโดยสันติวิธี

อภิปรายผล

จากความเป็นชายขอบซึ่งเกิดขึ้นที่บ้านสองคอน มีมูลเหตุจากความแตกต่างกับคนกลุ่มใหญ่และความไม่สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ ดังแนวคิดที่ปิตดา เฉลิเมฝ้า กอนันตกุล (2545) กล่าวถึงเรื่องความแตกต่างนี้ว่า มักจะถูกมองด้วยการประเมินคุณค่าว่าเป็นเรื่องของความผิดปกติ ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของสังคมและเป็นตัวปัญหาในสังคม เรียกว่าภาวะการเป็นชายขอบ ซึ่งควรจะแก้ไขให้หมดไปและสุขิชัย หวันแก้ว (2550) กล่าวว่าคนชายขอบมีปัจจัยจากยุคของการกำเนิดรัฐชาติ ยุคของการพัฒนาและยุคโลกาภิวัตน์ เมื่อนำมาพิจารณาพร้อมกับการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การศึกษา วัฒนธรรม ฯลฯ ทั้งที่

ต้องการและไม่ต้องการให้เป็นและเกิดขึ้นกับเขาเหล่านั้น นำไปสู่การเป็นคนชายขอบ

ในภาวะความเป็นคนชายขอบ การอยู่ร่วมกับคนส่วนใหญ่ท่ามกลางวัฒนธรรม ศูนย์กลางหรือการทำให้คนส่วนใหญ่ยอมรับ เป็นเรื่องสำคัญ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546) กล่าวว่าความพยายามที่จะอยู่รอดของคนชายขอบในสังคมบริโภคนิยมเป็นศูนย์กลาง จำเป็น ต้องอาศัยทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด ดิ้นรน ต่อรองกับสังคมและวัฒนธรรมศูนย์กลางอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Woodward (1997) ที่มองอัตลักษณ์ในลักษณะที่ไม่ตายตัว (fixity) แต่มีความเคลื่อนไหว (fluidity) ได้เปิดโอกาสให้สามารถพิจารณาอัตลักษณ์ ในแง่มุม การช่วงชิง (contestations) การเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (reformulation) การสร้างใหม่ (reinvention) และการต่อต้าน (resistance) จึงทำให้คนชายขอบพยายามสร้างอัตลักษณ์หรือ สร้างตัวตนให้คนในสังคมยอมรับ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ในมุมมองของนักมานุษยวิทยา ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์อำนาจและการต่อต้าน รวมทั้งมีแนวคิดที่เน้นบทบาท ของผู้อ่อนแอในฐานะผู้ถูกกระทำทางสังคม วัฒนธรรมเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ (Contested terrain) เพื่อแย่งชิงอำนาจและควมมีตัวตนของคนกลุ่มต่าง ๆ (ยศ สันตสมบัติ, 2548) การ อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย จึงทำให้เกิดเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ที่เกิดจาก กลุ่มคนคริสต์บ้านสองคอนที่เคยถูกกระทำรุนแรงจากภาครัฐ มีอุดมการณ์ แนวคิดต่างจาก คนส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธ เรื่องเล่าต่าง ๆ ทำให้เกิดความเชื่อที่นำไปสู่พิธีกรรมและ การปรับตัวเพื่อให้รัฐและชุมชนรอบข้างยอมรับนั่นเอง

เรื่องเล่าและความทรงจำ รวมทั้งปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรมเป็นการสร้าง พื้นที่ให้เป็น “พื้นที่แห่งความทรงจำ” (Sites of memory) ซึ่งถูกสร้างขึ้นแทนภาพในอดีตที่ไม่สามารถหวนคืนได้อีกการเลือกสรรเรื่องเล่าและปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรม เป็นผล มาจากการทำงานร่วมกันของผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำทางศาสนา จนถึงองค์กรทางศาสนาทั้ง ในระดับท้องถิ่นและระดับสากล เป็นพลวัตการคลี่คลายประวัติศาสตร์บาดแผลและความเป็น ชายขอบของคนคริสต์บ้านสองคอน ความทรงจำนี้จะบอกว่าเราเป็นใครมาจากไหน (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2553) ทั้งนี้ Maurice Halbwachs (1992) ให้ความหมายของความ ทรงจำร่วมทางสังคมว่า เป็นเรื่องราวที่จำใจจะจัดการอย่างไว้กับสิ่งที่ถูกวางโครงสร้าง เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ความทรงจำมีลักษณะที่เปิด พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง เมื่อบุคคลเปลี่ยน อัตลักษณ์ความทรงจำก็แปรเปลี่ยนไป ในขณะเดียวกันเมื่อความทรงจำเปลี่ยน อัตลักษณ์ก็ เปลี่ยน ดังเห็นได้ชัดจากเรื่องเล่าที่ว่าตำรวจภูธร ที่เคยเป็นตำรวจของไทย แต่ได้ทำตัวเป็น อันธพาล ไปปล้นชาวบ้านทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง จนถูกจับตัวมาผูกคอตายไปรอบหมู่บ้าน ตายอย่างทรมาน สะท้อนแนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องเล่าทำให้คนคริสต์บ้านสองคอน เป็นผู้มีคุณธรรมที่ไม่จองเวร ความตายของตำรวจเป็นผลจากกฎแห่งกรรมตามความเชื่อ ดั้งเดิมของคนชาติพันธุ์ลาล้านช้าง ความทรงจำที่เปลี่ยนแปลง ทำให้บุคคลสามารถที่จะ

แปรเปลี่ยนตัวเองให้กลายเป็นบุคคลใหม่ได้ (Kearney, 1998, อ้างโดยธเนศวรชยานาวา, 2543) ความทรงจำมาจากปัจเจกชนกับกลุ่มคนมาเป็นความทรงจำร่วมของคนในสังคมก่อให้เกิดเอกภาพในสังคม ทำให้สังคม “มีเรื่องเล่า” มีปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรม ซึ่งสามารถหล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมขึ้น (Halbwachs, 1992) และอัตลักษณ์เหล่านี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความเป็นชุมชน อันมีพื้นที่ประวัติศาสตร์ร่วมกัน ให้คนรุ่นหลังทั้งในและนอกชุมชนได้รู้จัก และทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมรอบข้าง รวมทั้งอยู่ในรัฐไทยที่มีความแตกต่างหลากหลาย

บทสรุป

จากการศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มคนคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน และเพื่อศึกษาวิธีการก้าวผ่านความเป็นชายขอบของกลุ่มคนคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก บ้านสองคอน ผลการศึกษาพบว่า คนคริสต์บ้านสองคอน ที่เป็นคนชายขอบ มีมูลเหตุจากความแตกต่างกับคนกลุ่มใหญ่และความไม่สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ คือนับถือศาสนาคริสต์ เมื่อถูกเกลียดเกลียดจากภาครัฐ ให้เปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาพุทธเหมือนคนส่วนใหญ่ของรัฐไทย แต่พวกเขาไม่ยอมเปลี่ยน จึงถูกรัฐไทยจัดการด้วยวิธีการรุนแรงและเป็นการจำฝังใจที่เรียกว่าประวัติศาสตร์บาดแผล พวกเขาได้ใช้ปฏิบัติการคลี่คลายความขัดแย้งและประวัติศาสตร์บาดแผล ที่พวกเขาเผชิญมาโดยใช้ปฏิบัติการทางสังคม 2 รูปแบบ คือ 1) ปฏิบัติการผ่านเรื่องเล่า เพื่อคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งที่เป็นประวัติศาสตร์บาดแผลและปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้นมาทดแทนปฏิบัติการแบบเดิม ที่อาจจะทำให้เกิดปัญหาด้านความรู้สึก ความเข้าใจในทางลบ จึงเกิดการสร้างนิยามใหม่เพื่อทำให้คนนอกเข้าถึง เห็นความสำคัญ และมีส่วนร่วมในพิธีกรรม เพื่อย้ำความศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญของกลุ่มคนและศาสนา 2) การก้าวผ่านความเป็นชายขอบโดยใช้วิธีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประยุกต์พิธีกรรมและความเชื่อ ให้สอดคล้องกับชุมชนรอบข้างที่เป็นคนชาติพันธุ์ลาว มีรากเหง้าวัฒนธรรมล้านช้าง รวมทั้งปรับให้เข้ากับบริบทของความเป็นไทย ที่มีความเชื่อหลากหลาย เพื่อให้คนทุกศาสนาสามารถเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมที่จัดขึ้นได้ ทั้งหมดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2552) ที่กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์จะต้องเปิดพื้นที่ให้แก่คนทั้งหมดในสังคมได้ร่วมกันเป็นเจ้าของอดีตนั้น ๆ (The past belong to us all) ถ้าประวัติศาสตร์ไม่เปิดพื้นที่ให้แก่คนทุกกลุ่ม ก็ย่อมจะทำให้กลุ่มคนที่ถูกกีดกันออกจากประวัติศาสตร์หาทางสร้าง “ความทรงจำร่วม” ให้มีลักษณะที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่ปฏิบัติการทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหาที่พวกเขาเผชิญอยู่

เอกสารอ้างอิง

- กรมโฆษณาการ. 2484. **ประมวลรัษฎานิยมและระเบียบวัฒนธรรมแห่งชาติ**. พระนคร : โรงพิมพ์พานิชศุภผล
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2544. **ประวัติการเมืองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. 2543. "อภัยวิถี: เทววิทยาทางการเมือง ความทรงจำและความหลงลืมของประวัติศาสตร์ไทย". **รัฐศาสตร์สาร**. 22, 1 (2543), 130-183.
- _____. 2552. **ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมมติ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2551. **วนิดากับคนจน - การต่อสู้ของคนรากหญ้า อดีต ปัจจุบัน อนาคต**. ปาฐกถาในงานรำลึก 100 วัน วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์. 15 มีนาคม 2551.
- ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล. 2545. **ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย**. เอกสารวิชาการลำดับที่ 24. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ). 2546. **อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ยศ สันตสมบัติ. 2548. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2550. **คนชายขอบจากความคิดสู่ความจริง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัครสังฆมณฑลกรุงเทพ.(ม.ป.ป.). **การเบียดเบียนศาสนาในประเทศไทย ระหว่างปี ค.ศ. 1940-1944**. ม.ป.ท.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. 2553. "ความทรงจำร่วมและความรุนแรง". **หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ**. 4 มีนาคม 2553.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2547. **ตัวตนของคนชายขอบ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Aymonier, É.. 2000. **Isan Travels: Northeast Thailand's Economy in 1883-1884**. Bangkok: White Lotus Press.
- Croissant, A. and Trinn, C.. "Culture, Identity and Conflict in Asia and Southeast Asia" **ASIEN** : Jan 2009 S. 13-43.
- Erikson, E.H. 1968. **Identity : Youth and Crisis**. New York : Norton.
- Halbwachs, M. (ed) 1992. "The localization of Memories in Lewis". on **Collective Memory**. Chicago : The University of Chicago Press.
- Woodward, K. 1997. **Identity and Difference**. London : SAGE.

สัมภาษณ์

ชั้นทอง (ไม่มีนามสกุล). ชาวบ้านนาแกน้อย ตำบลปรางค์สาม อำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2555.

จี ว่องไว. ชาวบ้านสองคอน ตำบลปรางค์สาม อำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2554.

สีลา ว่องไว. ชาวบ้านสองคอน ตำบลปรางค์สาม อำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

สัมภาษณ์ 30 มีนาคม 2555.